

Nr 68.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående försäljning av visst område å Kungl. Djurgården; given Drottningholms slott den 10 februari 1950.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

John Ericsson.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Drottningholms slott den 10 februari 1950.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med cheferna för kommunikations- och finansdepartementen anför chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ericsson.

Tekniska röntgencentralen tillkom år 1937 på initiativ av ingenjörsvetenskapsakademien med syfte att i Sverige introducera s. k. ickeförstörande provning. Röntgencentralen fungerade till en början som en till ingenjörsvetenskapsakademien knuten institution men ombildades år 1941 till aktiebolag. Enligt bolagsordningen har bolaget till ändamål att huvudsakligen genom röntgengenomlysning bedriva materialkontroll samt att utöva rådgivande verksamhet och teknisk vetenskaplig forskning. Samtliga aktier i bolaget ägas av svenska industriföretag. Bolagets verksamhet finansieras genom inkomster av uppdrag från såväl enskilda företag som statliga verk. Statens vattenfallsverk är sålunda en av bolagets största uppdragsgivare. Någon utdelning på aktierna har ej förekommit, utan i den mån verksam-

heten lämnat överskott har detta använts för avskrivningar och för forskningsändamål. Bolaget har ett 30-tal anställda i sin tjänst.

Tekniska röntgencentralen erhöll under de första verksamhetsåren provisoriska lokaler i tekniska högskolan men har sedermera varit inhyst i en byggnad på statens provningsanstalts tomt. Härmed förhåller det sig så att sedan 1939 års riksdag (prop. 129; r. skr. 160) anvisat medel för ändamålet, på statens provningsanstalts tomt en byggnad uppförts för tekniskt laboratorium. Byggnaden uppfördes för provningsanstaltens räkning men fick till och med den 30 juni 1943 disponeras av ingenjörsvetenskapsakademien. Huvudparten av utrymmet i ifrågavarande byggnad uppläts av akademien till röntgencentralen, som år 1940 inflyttade i dessa lokaler. Efter det att akademiens rätt till byggnaden upphört har röntgencentralen erhållit tillstånd av Kungl. Maj:t ett år i sänder att hyresfritt disponera lokaler i byggnaden.

I en av f. d. kommerserådet K. Sidenvall år 1947 avgiven utredning angående Tekniska röntgencentralen föreslogs att staten skulle beredas visst medinflytande i bolagets ledning samtidigt som bolaget skulle tillförsäkras lokaler genom statens försorg. Utredningen har emellertid ej föranlett någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.

I skrivelse den 24 mars 1948 hemställde styrelsen för statens provningsanstalt att förnyad upplåtelse av lokaler till röntgencentralen icke måtte ske. Behovet av ökat utrymme för vissa avdelningar inom anstalten ansågs nämligen så trängande, att större delen av lokalerna i laboratoriebyggnaden måste tagas i anspråk av anstalten. Sedan förhandlingar i ämnet ägt rum förklarade sig emellertid styrelsen beredd att medgiva att vissa begränsade utrymmen ställdes till bolagets förfogande under ytterligare ett budgetår. I enlighet härmed bemyndigade Kungl. Maj:t provningsanstalten att till bolaget upplåta vissa angivna lokaler. Kungl. Maj:t uppdrog vidare den 16 april 1948 åt byggnadsstyrelsen att utreda frågan om statens möjligheter att efter den 30 juni 1949 ställa lokaler till bolagets förfogande. I anledning härav förklarade byggnadsstyrelsen i skrivelse den 28 juli 1948, att den rådande lokalfördelningen mellan provningsanstalten och bolaget tills vidare borde bestå samt att en nybyggnad snarast möjligt borde beslutas för provningsanstaltens elektriskt-fysikaliska avdelning, varigenom laboratoriebyggnaden i sin helhet skulle kunna utnyttjas av röntgencentralen. Styrelsen har vidare i annat sammanhang anfört att ytterligare lokalbehov för röntgencentralen skulle kunna tillgodoses genom en påbyggnad med en våning på laboratoriebyggnaden. Kostnaden härför torde enligt uppslag belöpa sig till omkring 150 000 kronor. Bolaget framhöll därefter i en skrivelse, som inkom till handelsdepartementet den 27 augusti 1948, att det rådande provisoriet i längden ej kunde bestå utan att bolagets verksamhet led skada och dess framtida utveckling omöjliggjordes. Vidare anfördes att bolagets verksamhet fått en mycket större omfattning än vad som från början kunnat förutses. Även om bolaget finge disponera samtliga lokaler i laboratoriebyggnaden skulle dessa vara otillräckliga för bolagets behov. Tek-

niska röntgencentralen hemställde därför att Kungl. Maj:t måtte till förnyad prövning upptaga frågan om möjligheterna för staten att i fortsättningen ställa lokaler till bolagets förfogande och förordade uppförande av en provisorisk byggnad på ett område, avsett för utbyggnad av tekniska högskolan i Stockholm. Framställningen avstyrktes emellertid i infordrade utlåtanden av byggnadsstyrelsen, överstyrelsen för de tekniska högskolorna och statens provningsanstalt. Härvid åberopades bl. a. att den avsedda tomten borde reserveras för högskolans framtida utbyggnad.

Sedermera har Tekniska röntgencentralen under hand begärt, att staten måtte ställa lämplig tomtmark till bolagets förfogande i så nära anslutning som möjligt till tekniska högskolan och statens provningsanstalt. Vattenfallsstyrelsen har i skrivelse den 5 maj 1949 hemställt om statens medverkan till en lösning av bolagets lokalfråga. Kungl. Maj:t har den 6 maj 1949 anbefallt byggnadsstyrelsen att verkställa utredning rörande möjligheterna för staten att ställa lämplig tomtmark till förfogande för bolaget.

Med anledning av uppdraget har *byggnadsstyrelsen* i skrivelse den 26 oktober 1949 inkommit med förslag i ämnet och därvid till en början liksom tidigare vid behandling av likartade frågor understrukit, att kronans markinnehav i Stockholm äro mycket begränsade. Styrelsen har emellertid efter verkställd utredning funnit, att för ändamålet skulle kunna upplåtas ett tomtutrymme av begränsad storlek vid det s. k. Hjortberget, som är beläget intill Albano station, mellan Roslagsbanan och Norrtäljevägen. Riksmarskalksämberet, vars yttrande rörande dispositionen av marken inom dessa områden byggnadsstyrelsen i annat sammanhang inhämtat, hade förklarat sig i princip icke hava något att erinra mot att här berörda markområden för framtiden i sin helhet togos i anspråk för statliga institutioner.

Styrelsen anför vidare att röntgencentralen tidigare framhållit fördelen av en förläggning, som möjliggjorde ett samarbete med tekniska högskolan, och det nu nämnda området synes enligt styrelsen vara det enda i högskolans närhet belägna, som är lämpligt för ändamålet. Därest skäl föreligga för upplåtande av mark åt bolaget, vill byggnadsstyrelsen sålunda icke motsätta sig, att ett område, vars omfattning framgår av en till skrivelsen fogad situationsplan, upplåtes för ändamålet. Härvid förutsätter dock byggnadsstyrelsen, att området kvarbliver i kronans ägo och att det samma allenast upplåtes till bolaget med förfoganderätt, så länge marken användes för här avsett ändamål.

Byggnadsstyrelsen har vidare berört avloppsfrågan och framhållit som önskvärt att erforderliga yttre ledningar dimensioneras så att de kunna tillgodose fortsatt bebyggelse på området. Härvid kunde ifrågasättas om icke skäl föreligga för staten att i viss utsträckning bidra till anläggningskostnaderna för ett sådant ledningssystem.

Enligt inhämtade uppgifter uppgår den föreslagna tomtmarkens areal till inemot 2 000 kvadratmeter. Området är beläget å Norra Djurgården i Stockholms stad och utgör del av stadsöområdet nr 22.

Utlåtanden över byggnadsstyrelsens förslag ha avgivits av riksmarskalksämberet och djurgårdsnämnden. Riksmarskalksämberet har därvid överlämnat ett från Kungl. Djurgårdens förvaltning inhämtat yttrande och åberopat detta såsom eget yttrande.

Djurgårdsnämnden har för sin del funnit att det område, varav det för röntgencentralen föreslagna tomtutrymmet utgör en del, utan men för Djurgården bör kunna disponeras för bebyggelse med institutionsbyggnader eller liknande. Önskemål om upplåtelse av tomtmark inom området ha framställts från olika håll. Sålunda har styrelsen för veterinärhögskolan hemställt att hela området måtte reserveras för högskolans framtida behov. Vidare har avsetts att till detta område förlägga bl. a. statens geotekniska institut, svenska byggnadsinstitutet och statens lantbrukskemiska kontrollanstalt. Byggnadsstyrelsens utlåtande i förevarande ärende torde emellertid enligt nämnden innebära, att styrelsen ansett en upplåtelse till bolaget av det på situationsplanen angivna området kunna ske utan åsidosättande av andra berättigade anspråk på markupplåtelse. Under sådana förhållanden vill icke heller djurgårdsnämnden motsätta sig att området får, om skäl härför anses föreligga, disponeras av bolaget. Härvid är att märka att den av byggnadsstyrelsen föreslagna byggnadsplatsen om ca 2 000 kvadratmeter är jämförelsevis obetydlig till arealen och belägen i en sådan utkant av området att en upplåtelse näppeligen kan hindra en ändamålsenlig disposition av hela området.

Nämnden hade från bolaget inhämtat att bolaget önskade erhålla sådan rätt till området, att detta jämte blivande byggnad därå kunde belånas i och för byggnadsföretagets finansiering. Om bolaget skall erhålla sådan belåningsmöjlighet, förutsätter detta att området antingen upplåtes med tomt rätt eller överlåtes med äganderätt. Tomträttsupplåtelse kan emellertid ske endast inom stadsplanlagt område och då åtskillig tid skulle krävas för intagande av ifrågavarande mark under stadsplan, har nämnden ansett att dylik upplåtelse icke kan komma i fråga. För äganderättsöverlåtelse skulle däremot icke nödvändigtvis krävas någon stadsplanläggning, då området torde kunna utan sådan planläggning avstyckas till särskild fastighet. Vid äganderättsöverlåtelse kan genom servitut, som intecknas, säkerhet tillskapas för att området icke kommer till användning som ej avsetts vid överlåtelsen.

I fråga om värdet av den mark, som skulle komma att disponeras av bolaget, uttalar nämnden att några direkt jämförliga markpriser ej kunna angivas. För det närbelägna järnvägsområdet utgår en avgift som innevarande år av riksmarskalksämberet i samråd med djurgårdsnämnden bestämts till 2 kronor per kvadratmeter. Om man beaktar att det nu ifrågasatta området är sämre beläget och att bolaget såsom innehavare av området skulle få självt ombesörja framdragande av väg och ledningar, synes i jämförelse härmed skäligt att området åsättes ett arrendevärde av 1 krona 50 öre per kvadratmeter. Kapitaliserat efter 3,6 procent, vilken procentsats av Stockholms stad tillämpas vid bestämmande av tomträttsavgälder, skulle försäljningsvär-

det enligt denna grund kunna uppskattas till 41 kronor 67 öre per kvadratmeter eller för hela området ca 83 000 kronor. Nämnden uttalar vidare att det undandrar sig nämndens bedömning, huruvida med hänsyn till bolagets verksamhet arrendeavgift eller köpesumma skall utgå med reducerat belopp eller över huvud taget utgå.

Kungl. Djurgårdens förvaltning tillstyrker det av byggnadsstyrelsen framlagda förslaget till markupplåtelse att gälla utan tidsbegränsning, så länge området användes uteslutande för det med upplåtelsen avsedda ändamålet. Förvaltningen utgår från att denna upplåtelseform skulle medföra möjligheter för bolaget att i bank upplåna medel, därest nyttjanderätten till marken och de bolaget tillhöriga byggnaderna ställdes som säkerhet för lånet. I det avtal om markupplåtelse, som kan komma att upprättas, böra enligt förvaltningen i huvudsak följande synpunkter beaktas.

Kungl. Djurgårdens stadgar för utarrenderade lägenheter böra i tillämpliga delar förklaras gälla för området. De anvisningar som under byggnadstiden av Kungl. Djurgårdens förvaltning lämnas rörande byggnadstomternas inhägnande, tillfartsvägs anordnande o. d. skola noga iakttagas. Där est träd behöva fällas, skall bolaget verkställa detta efter förvaltningens anvisningar samt efter aptering forsla träden till förvaltningens uppläggningsplats vid Fiskartorpet. Efter byggnadsföretagets avslutande böra inga störande anordningar såsom stenupplag o. d. kvarliga å det upplåtna området. Bolaget synes böra åläggas att med anlåtande av sakkunnig arkitekt prydligt iordningställa området utan uppskov. Bolaget synes böra åläggas skyldighet att finna sig i de mindre jämkningar beträffande områdets gränser som kunna bli en följd av områdets intagande i stadsplan. Årliga avgälden synes böra bestämmas för högst en tid av tjugu år varje gång. För den första tidsperioden torde böra bestämmas en avgift, beräknad efter kr. 1: 50 per kvadratmeter. Djurgårdskassan synes böra uttryckligen fritagas från all skyldighet att delta i kostnaderna för vägars och ledningars framdragande till området eller andra liknande kostnader.

Vad angår frågan om en eventuell äganderättsavhandling av det föreslagna området uttalar förvaltningen att kronan tidigare aldrig avhänt sig äganderätten till djurgårdsmark för enskilt ändamål utom i samband med djurgårdskommissionens verksamhet för exploatering av delar av Norra Djurgården för bostadsändamål. Skulle det likväl ske i detta fall utan områdets infogande i stadsplan synes som förutsättning härför böra gälla, att det ändamål, som genom försäljningen tillgodoses, prövas vara av stort allmänt intresse samt att genom servitutsbestämmelse eller dylikt kontroll kan erhållas över områdets framtida användning. Ett skäl mot försäljning ligger även i svårigheten att hindra miljöpåverkande åtgärder från den nye ägarens sida.

Förvaltningen uttalar att områdets saluvärde torde uppgå till lägst 80 000 kronor. Då emellertid den blivande stadsplanen kan giva anledning till förändring av områdets gränser samt stora kostnader komma att åsamkas köparen för anläggningens förseende med vatten, avlopp och elektricitet, synes enligt förvaltningen en nedsättning av köpeskillingen kunna medgivas. Den na bör dock ej bestämmas till lägre belopp än 70 000 kronor.

Vidare framhåller förvaltningen att den del av Djurgården, det här är fråga om, omfattas av Hans Maj:t Konungens enskilda dispositionsrätt. Med hänsyn härtill bör vid en försäljning köpesumman tillföras djurgårdsfonden eller disponeras för sådana investeringar i Djurgården, som äro ägnade att vidmakthålla eller öka den avkastning som tillföres djurgårdskassan. Förvaltningen understryker att uppgifterna i fråga om Kunql. Djurgårdens underhåll för närvarande och för den tid som kan överblickas ställer stora och växande krav på djurgårdskassan.

Tekniska röntgencentralen aktiebolag har i skrivelse den 7 februari 1950 anfört att, då bolaget är i stånd att uppföra en nybyggnad blott under förutsättning, att fastigheten kan intecknas och belånas, endast en upplåtelse med äganderätt kan komma i fråga. För det nämnda området anser sig bolaget kunna betala högst 50 000 kronor. En sådan jämkning av köpeskillingen synes bolaget väl motiverad med hänsyn till företagets allmännyttiga verksamhet.

Vidare uttalas att bolaget ej har något att erinra mot att staten tillförsäkras representation i bolagets styrelse på så sätt att Kunql. Maj:t utser styrelsens ordförande jämte ytterligare en ledamot av styrelsen.

Departementschefen.

Tekniska röntgencentralens verksamhet utgör ett betydelsefullt led i den här i landet bedrivna provningsverksamheten. På de flesta områden ske provningar och materialkontroll genom statliga institutioner, vilket givetvis sammanhänger med att det betraktas som ett allmänt intresse att provning verkställes efter fullt objektiva normer av opartiska kontrollorgan. Röntgencentralen intager i fråga om s. k. ickeförstörande provning av svetsade konstruktioner och liknande — ehuru icke ett statligt företag — en central ställning. Statliga verk ha även i stor utsträckning anlitat röntgencentralen. Ur dessa synpunkter har vid flera tillfällen frågan om statligt medinflytande i bolaget väckts utan att dock vinna sin lösning. Sedan bolaget nu förklarar sig vilja bereda plats för två representanter för staten i bolagets styrelse synes önskemålet bli nöjaktigt tillgodosett.

Under ett tiotal år har Tekniska röntgencentralen på grund av sin allmännyttiga karaktär hyresfritt fått disponera lokaler i anslutning till statens provningsanstalt. Denna anordning har dock närmast varit att betrakta som ett provisorium, som blivit svårare att upprätthålla i samma mån som provningsanstaltens behov av ökat utrymme tilltagit. Även ur röntgencentralens egna synpunkter ha de hittillsvarande lokalerna varit otillräckliga. Om dessa lokaler friställas torde en lättnad beredas provningsanstalten, även om anstaltens svårigheter ingalunda bli lösta därigenom. Av angivna skäl har det synts påkallat att undersöka möjligheterna för staten att tillhandahålla röntgencentralen en tomt, där röntgencentralen sedan för egna medel kunde uppföra en ändamålsenlig byggnad.

Den tomt som nu föreslagits av byggnadsstyrelsen är belägen inom ett område, som avsetts för vetenskapliga och liknande institutioner, och före-

faller sålunda lämplig för ett företag av röntgencentralens karaktär. Bolaget har förklarat det nödvändigt att tomten får förvärvas med full äganderätt då endast därigenom möjlighet skapas att finansiera det avsedda byggnadsföretaget. Principiella synpunkter synas ej böra utgöra något hinder för att försäljning av djurgårdsmark sker i detta speciella fall, i synnerhet om garantier skapas för att området ej i en framtid kommer till annan användning än som avsetts vid försäljningen. Att man utan anslag från statens sida kan främja att ett företag med allmännyttig syftning som röntgencentralen erhåller bättre lokaler och därmed vidgade möjligheter att göra en god insats i provningsverksamheten är en omständighet, ägnad att motväga de betänkligheter, som eljest kunde göra sig gällande mot försäljning av denna djurgårdsmark.

Vad angår köpeskillningens belopp vill jag erinra, att upplåtandet av en tomt i så måtto medför en besparing för statsverket som röntgencentralen ej längre kommer att taga i anspråk lokaler inom den trångboddas statens provningsanstalt. Med hänsyn till arten av röntgencentralens verksamhet synes det rimligt att samtidigt som, genom att röntgencentralen för egna medel uppför en ny byggnad, förmånen av hyresfria lokaler upphör, bolaget erhåller visst stöd av engångsnatur i den form att köpeskillningen sättes något lägre än tomtens uppskattade värde, 83 000 kronor. En ytterligare anledning till en reduktion är att bolaget torde få vidkännas avsevärda kostnader för yttre ledningar, vilka åtminstone i viss utsträckning kunna komma en framtida bebyggelse på hela området tillgodo. Vid övervägande av köpeskillningens storlek böra emellertid å andra sidan de av Kungl. Djurgårdens förvaltning anförda skälen mot en alltför stor nedsättning av köpesumman beaktas. Ett belopp av 50 000 kronor synes med hänsyn till de olika berörda intressena vara lämpligt avvägt. Det torde ankomma på Kungl. Maj:t att i samband med fastställande av stat för djurgårdskassan pröva i vad mån köpeskillningen bör tillföras djurgårdskassan att disponeras för Djurgårdens omedelbara behov eller, som i vissa tidigare fall skett, fonderas i djurgårdsfonden.

Beträffande villkoren i övrigt vid försäljningen böra de av Kungl. Djurgårdens förvaltning anförda synpunkterna om inhägnande och iordningställande av tomten beaktas. Bolaget bör vidare åläggas att godtaga de smärre jämkningar beträffande områdets gränser, som kunna bli erforderliga vid områdets intagande i stadsplan. Ävenså bör djurgårdskassan fritagas från skyldighet att delta i kostnaderna för framdragande av vägar och ledningar. Köparen bör vidkännas avstycknings- och lagfartskostnader. Slutligen bör som förut berörts genom servitutsbestämmelse kontroll erhållas över områdets framtida användning. Det synes böra uppdragas åt djurgårdsnämnden att upprätta kontrakt om försäljningen.

Då Kungl. Maj:t icke utan riksdagens samtycke äger besluta om försäljning av mark av ifrågavarande värde, bör ärendet underställas riksdagens prövning.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva

Kungl. Maj:ts proposition nr 68.

att ett område om cirka 2 000 kvadratmeter av stadsägoområdet nr 22 å Norra Djurgården i Stockholms stad må försäljas till Tekniska röntgencentralen aktiebolag för en köpeskilling av 50 000 kronor och på i huvudsak de villkor i övrigt, som av mig i det föregående förordats.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Bengt Augustinsson.